

Його боротьба за універсальні права людини не тільки не суперечила здоровому національному патріотизму, а навпаки, сприяла йому і надавала поваги в світі.

П. Григоренко – особистість всесвітнього масштабу. Він за своїх часів, підняв престиж України на міжнародний рівень. Не розуміють і не сприймають це, хіба що ті, які зацікавленні тримати Україну на провінційному рівні. Свідомі українці радіють, що був такий Великий Український – генерал П. Григоренко. І важливо знати підростаючим поколінням, що належати до нації П. Григоренко – це престижно, почесно. На прикладі цієї постаті потрібно виховувати молоде покоління громадян України!

Література:

1. <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/02/21/74130/>
2. Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Торонто-Балтимор, 1978.- с. 118
3. Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. — Париж, Нью-Йорк: «Молоде життя»-«НТШ»; 1954—1989, 1993—2000. — 260 с..
4. Генерал Петро Григоренко: Спогади, статті, матеріали / Упоряд. та передм. О. Обертаса. — К.: Смолоскип, 2008. — 832 с.
5. Григоренко П. Спогади. — К.: Україна, 2007. — 664 с.
6. Рух опору в Україні: 1960 – 1990. Енциклопедичний довідник: 2-ге вид. / Передм. Осипа Зінкевича, Олесь Обертаса. — К.: Смолоскип, 2012. — 896 с.

Палкан І.В.

(наук. кер. – ст. викл. Слободянюк Д.І.)
*студентка I курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г.Короленка*

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАЇСИ РУДЕНКО

«Руденко (Каплун) Раїса Афанасіївна (нар. 20. 11. 1939, с. Петрівка Синельниківськ. р-ну Дніпроп. обл.) – журналістка. Учасниця укр. правозах. руху. Секретар УГГ. Політв'язень рад. тюрем і концтаборів (1981-87). Нагородж. орденом «За мужність» I ступ. (2006). Дружина Миколи Руденка» – стверджує сучасне довідникове видання [3, с. 623].

З інтерв'ю Р. Руденко дізнаємося про її дитячі роки: «Я – Руденко Раїса Опанасівна (за документами – Афанасіївна). Дівоче прізвище моє – Каплун. То по-батькові, а моя мама з такого принаймні в нашому селі славного роду Очеретних, бо дід, Очеретний Макар Порфирович, був дуже відомий господар, куркуль по-тодішньому. І в нашому селі, що називається

Лаврівка, Вінницького району, Вінницької області, є багато Очеретних – близьких і далеких родичів. І розкуркулили його, звичайно. Розкуркулили також і діда по батьковій лінії – Каплуна Володимира, який також мешкав у Вінницькій області, Тиврівський район, село Рогізна, і мав свого млина. Отже, теж куркуль. Мене тоді ще на світі не було, це я вже потім дізналася від мами. Батько, Каплун Афанасій Володимирович, загинув під час Другої світової війни.

Народилася 20 листопада 1939 року. Дитинства свого майже не пам'ятаю. Пізніше скажу, чому. Але окремі картинки пригадую, переважно не веселі. Правда, народилася я не на Вінниччині, це всі мої предки з Вінниччини. А я народилася в селі Петрівка, Синельниківського району, Дніпропетровської області. Там жили батьки. Мій батько, здається, міліціантом тоді працював, мати теж десь там працювала. Коли почалась війна, батьки відразу ж переїхали на Вінниччину в Лаврівку, до материних батьків. Отож я виростала на Вінниччині. Батько загинув на війні» [1, с.141].

Росла Раїса Опанасівна разом зі старшим братом Іваном і молодшою сестрою Ганною. Пережила війну і голод, говорить, що це їй мабуть, було таке загартування: то Господь готував її до цього страшного життя, до тюрем і концтаборів. Адже в ув'язненні вона дуже голодувала.

Перші три роки в школі Раїса була відмінницею. Але впала з горища, довго була в комі, після чого нікого не впізнавала. Довелось наново знайомитися з рідними і вчитися грамоти. Навчалася посередньо, але дуже любила літературу і пробувала сама писати. Закінчивши 1957 школу, поїхала до Києва провідати хворого дядька та й залишилася там. Уперше побачила, як співробітники КДБ розганяли студентів біля пам'ятника Т.Шевченку в річницю його перепоховання 22 травня. Працювала, а вечорами вчилася на курсах медсестер, потім секретарів-машиністок. Працювала машиністкою, потім начальником відділу кадрів санаторію «Конча-Заспа» під Києвом. 1964 вийшла заміж за робітника В. Онищенко, та шлюб розпався через рік. 1968 вступила на заочний відділ Київського інституту культури. Улітку 1969 познайомилася з письменником М. Руденком, якому передруковувала тексти. 1971 вийшла за нього заміж [3, с.2].

Життя в Кончі-Заспі стало напруженим, але цікавим. Раїса опинилася в колі письменників, художників, акторів. Слухала зарубіжні радіостанції. По кілька разів передруковувала твори М. Руденка, допомагала їх редагувати. Незабаром дізналася про заборону на його твори. Про заробіток літературною працею нічого було й думати. Щоб заробляти на прожиття та мати час для літературної й правозахисної діяльності, чоловік мусив улаштуватися сторожем. У Раїси теж не було надії закінчити інститут, тому чоловік порадив їй полишити навчання та вдатися до самоосвіти. Р. Руденко довелося полишити й посаду начальника відділу кадрів, несумісну з дисидентською діяльністю. Вона влаштувалася лаборанткою в котельні. Але й там за нею стежили, бо Руденки вже активно спілкувалися з такими ві-

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

домими московськими дисидентами як генерал П. Григоренко, академік А. Сахаров, О. Гінзбург, М. Ланда, В. Турчин, В. Некіпелов, Т. Ходорович, А. Твердохлебов. Позналилися з О. Мешко, а через неї з Л. Лук'яненком та іншими видатними діячами українського визвольного руху.

9 листопада 1976 М. Руденко оголосив про створення Української Гельсінкської Групи. Секретарем УГГ стала Раїса Опанасівна. Усі підготовчі документи, перші Меморандуми, Кредо єдності, списки репресованих українських патріотів та інше – до арешту чоловіка — друкувала Раїса. Серед членів-засновників УГГ її ім'я не зазначалося: М. Руденко вважав, що це допоможе «неодмінному секретареві» УГГ уникнути арешту. Потрібно було комусь залишитися на волі, щоб передавати інформацію та допомагати в'язням [1, с.143].

Розпочалися обшуки на квартирі в Кончі-Заспі (усього їх було 11). Уперше М. Руденко був заарештований 18.04.76, вдруге – 05.02.77. Спочатку Раїса їздила до чоловіка в Донецьк, де велися слідство й суд, потім у табори ЖХ-385/19 і 385/3 в Мордовію. З побачень вивозила його вірші та інформацію про події в таборах. Усе це розшифровувала, передруковувала, ховала і з допомогою А. Сахарова та О. Боннер передавала за кордон.

З цих пір життя Раїси різко змінилося. Допомоги не було нізвідки. Маленької зарплати не вистачало навіть на дорогу. Письменники, які жили в Кончі-Заспі, боялися навіть привітатися з нею. Тільки Василь Минко одного разу розпитав про чоловіка і непомітно всунув у руку 50 рублів. Це було більше за її місячну зарплату.

Колишні друзі не зважувалися з нею спілкуватися. Та й сама вона уникала зустрічей, щоб не накликати біди на їхні родини. Спілкувалася тільки з друзинами та родичами політв'язнів і дисидентами, які ще були на волі. Працівники КДБ, особливо І. Котовенко, умовляли Раїсу засудити в пресі антирадянську діяльність чоловіка і зректися його. Погрожували арештом. Але вона трималася стійко. 09.05.78 р. провела демонстрацію біля бібліотеки ім. Леніна в Москві з гаслом «Звільніть мого чоловіка, інваліда війни М. Руденка!»

Раїса була заарештована 15.04.81 р. і 20.08.81 р. засуджена Київським облсудом за с. 62 ч. 1 КК УРСР на 5 років ВТК суворого режиму та 5 років заслання. У вересні 1981 її привезли етапом до жіночої дільниці табору ЖХ-385/3, де неподалік за загорожею перебував її чоловік. Наступного дня, щоб запобігти зв'язку та щоб позбавити їх законного побачення, М. Руденка етапували в Пермські табори. У жіночій зоні тоді були О. Попович, Т. Великанова, Т. Осипова, І. Ратушинська, О. Гейко, Г. Барац, Л. Парек, Л. Дороніна та інші. Раїса мала хворі нирки, тому поведилася в таборі дуже стримано – в карцері загинула б. Весною 1984 її привозили в СІЗО КДБ в Київ, умовляли розкятися, але вона рішуче відмовилася [2, с.181].

Заслання їй призначили до Красноярському краю, та за наполяганням чоловіка, який звернувся до голови КДБ Чебрикова, у квітні 1986 Р. під

ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

конвоєм привезли в с. Майма на Горному Алтаї, де відбував заслання М. Руденко.

Тільки у жовтні 1987 Руденки дізналися, що указ про їх звільнення був підписаний ще в травні. Вони вилетіли в Москву, бо в Україну їх не пустили. Та й нікуди було повертатися: їхнє житло було конфісковане після арешту Раїси. У грудні довелося виїхати в Мюнхен, а в січні 1988 – до Нью-Йорка. М. Руденко працював на радіо «Свобода», а Раїса стала членом редакції газети «Свобода».

Тоді здавалося, що СРСР протримається ще довго і побачити їм Україну вже не доведеться. Та вже 1990 М. Руденко був реабілітований, відновлений у радянському громадянстві й у вересні зміг приїхати в Україну. Раїса ж приїхала у вересні 1991, коли СРСР розпався – і вона... позбулася права на українське громадянство, бо в останні роки не проживала постійно в Україні. Після 4 років безнадійних поневірянь Раїса мусила прийняти громадянство США. Улітку 1998 вийшла на пенсію. З великими труднощами вдалося одержати вид на проживання у чоловіка в Києві, який слід продовжувати в США щодва роки, купуючи візу.

Література:

1. Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Торонто-Балтимор, 1978. - 224 ст.
2. Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. — Париж, Нью-Йорк: «Молоде життя»-«НТШ»; 1954—1989, 1993—2000. — 360 ст.
3. Рух опору в Україні: 1960 – 1990. Енциклопедичний довідник: 2-ге вид. / Передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса. – К.: Смолоскип, 2012. – 896 с.

Стуров О.В.

(наук. кер. ст. викл. Слободянюк Д.І.)

*студент I курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г.Короленка*

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУСТАФИ ДЖЕМІЛЄВА

«Джемільєв Мустафа (нар. 13.11. 1943, с. Боцкой Судацьк. р-ну АР Крим) – учасник крим.-татар. правозах. руху. Політв'язень рад. тюрем. і концтаборів (1966-67, 1969 -72, 1974 - 82). Голова орг-ції крим.-татар. нац. руху (1989). Голова Меджлісу (1991). Нар. деп. IV - VI скликань – стведжує авторитетне довідникове видання [5, с.221]. М. Джемільєву йде 71-й рік, проте він і сьогодні є одним з найпомітніших і найвпливовіших